

FEJEZETEK A NAGYVÁRAD-SZÖLLŐSI SÖRGYÁR TÖRTÉNELMÉBŐL¹

– Hochhauser Ronald –

Borovszky Samu 1901-ben kiadott nevezetes *Magyarország vármegyéi és városai – Bihar vármegye és Nagyvárad monográfiája* a következőket írja Nagyváradról: „Bihar vármegye, földrajzi helyzeténél fogva a nyugat-európai kultúrához a múltban későbbben jutott, mint a kedvezőbb fekvésű nyugati vármegyék; de azért a mai fejlett közlekedési viszonyok segítségével velük csakhamar egy színvonalra emelkedett, sőt bizonyos tekintetben felül is múlja őket... Az élelmezés és élvezeti ipar mindenkor egyik legjelentékenyebb iparága volt Bihar vármegyének. Különös jelentőséggel bírnak a megye székhelyén a nagyipar körében honos malom- és szeszipar...”²

Nagyvárad fejlődésének óriási lendületet adtak a vasúti építkezések. 1858. április 24-én átadták a Püspökladány–Nagyvárad, 1870. szeptember 7-én a Nagyvárad–Kolozsvár, 1887-ig pedig a többi irányba futó vasútvonalat. Számos hitelintézet – bank, takarékpénztár és takarékszövetkezet – alakult, tőkét és gazdasági háttérrel biztosítva a gyorsan fejlődő iparnak és kereskedelemnek. Nagyszerűen jövedelmezett a termény- (főleg a gabona- és bor-) kereskedelem.

Az ipar fejlődését nagyban elősegítette az ipartestület megalakulása 1886-ban.³

1890-től új szakasz kezdődött, amikor az ipari forradalom kibontakoztatásával egyre erőteljesebbé vált a polgárosodás. Ekkor létesült a *Nagyvárad-i műtrágyagyár Rt.* A *Janky és Tsa. francia cognac gyár*⁴ rumgyártással szélesítette termékeinek skáláját.

1895 után a filoxeravész következtében a szőlőültetvények nagy része kipszult,⁵ és így a figyelem a sör- és malátagyártás fejlesztésére irányult.

A sör „atyjának” tartják egyesek az egyiptomi Oziriszt, mások Gambrinus, brabanti királyt. A sör előállításában azonban nem egy ember nevéhez fűződik, hanem véletlenek sorozatának eredménye.

A legkevesebb ötezer éve ismert ital felfedezése úgy történhetett, hogy egy darabka kenyeret nedves helyen állni hagytak, az erjedni kezdett, és fogyasztása – alkoholtartalma miatt – mámorítólag hatott. Ezt a felfedezést támasztja alá az a

¹ A tanulmány a Domus Hungarica Scientiarum et Artium támogatásával jött létre.

² BOROVSZKY 1901. 304.

³ FEHÉR 1933–1937. 250.

⁴ FLEISZ 1997. 18.

⁵ RÓZSÁS-HÁNCSS 1992.

tény, hogy évezredekken keresztül ez volt a sörgyártás technológiája. A sumérok és az egyiptomiak kenyértésztából állították elő a sört, és a sörfőzdek gyakran pékségekhez kapcsolódtak. A gallok ismerték az árpából való italkészítést, a germán törzsek itala pedig a mézből készült sör – a *met* – és a gabonasörök voltak. Az erjesztett italokat komlóval ízesítették. A borivó népek nem voltak jó véleménnyel a sörivókról: magukat kultúr-, a sörfogyasztókat barbár népeknek tartották.

Nagy Károly birodalmában a sörfőzés már éppoly népszerű volt, mint a borkészítés. Később a kolostorok lakói vették kézbe a sörfőzés ügyét. A sörgyártást tudományosan a XIX. században Louis Pasteur alapozta meg azzal, hogy kimondta: a szesz erjedés az élesztő élettevékenységének az eredménye.⁶

Váradon az ipari sörgyártás az 1850-es években honosodott meg, amikor a város tőzsomszédságában, a délkeletre fekvő Pece-Szöllősen sörház létesült.⁷

A malátagyár, amely 1872 tájt épült, egy jókora alapterülettel, négy emelet magasságban emelkedett ki a már meglévő sörház szomszédságában.

Az ipari fellendülés folyamatát 1873-ban kereskedelmi válság hátráltatta.⁸ A megtorpanás a szesz- és sörgyártásban a termelés visszaesését eredményezte. A közel hét évig tartó krízisnek a számlájára írható az is, hogy 1875 körül a nagyvárad-i sörházban megszűnt a termelés, majd a vállalkozás ellen megkezdődött a csődeljárás. Ez röviddel azután következett be, hogy a *Bécsi Bank Rt. (Wiener Bankverein)* tulajdonába került.

Nagyipari fejlődés Magyarországon (1867–1900) című könyvében Sándor Vilmos utalást tesz az 1890-ben alapított „*Hungária*” *Serfőző és Malátagyár Rt* nagyvárad-i sörfőzde.⁹ Jó okom van feltételezni, hogy a szöllősi sörfőzdeiről van itt szó, mert az eddigi levéltári kutatásaim nem derítettek fényt egy másik, Nagyváradon üzemelő sörfőzde vállalati formára.

1895-ben a pece-szöllősi ipartelepen ismét beindult a sörgyártás, majd 1899-ben, válságos idők után – a filoxeravész következtében a borárok megnövekedtek – egy rt. birtokába került. A vállalkozás ekkori neve: *Nagyvárad-Szöllősi gőzsörgyár „Löwy Ignác” (Grosswardein-Szöllöser Damfbierbrauerei)*.¹⁰ Bár a tulajdonosok a malátagyárat korszerűsítették és a sörgyártelepet jéggyárral egészítették ki, reményeik nem váltak be, a vállalkozás ismét csődbe jutott. Ez annak volt betudható, hogy a századfordulón a „*Dreher és Haggemacher*” *Serfőzdek* termékei elárasztották a nagyvárad-i piacot, komoly konkurenciát jelentve az itt gyártott sörfajtáknak.

Kisebbségi kihagyás után, 1902-ben a gyárat átvette Krausz Béla, kinek vezetése alatt a termelés elérte az évenkénti 1200 hl sört. 1903-ban a várad-szöllősi gyárhoz hívták vezető tisztviselőnek Friedmann Hermann nagyvárad-i lakost, a legnagyobb

⁶ RÓZSAHEGYI-WAJAND 1995. 139.

⁷ FLEISZ 1997. 13.

⁸ BEREND-SZUHAY 1978. 93.

⁹ SÁNDOR 1954. 578.

¹⁰ POPESCU 1995. 34.

európai cégeket képviselő „Steiner M. Albert” Nagyvárad *Kereskedelmi Ügynökség* irodavezetőjét, aki az ajánlatot¹¹ ekkor visszautasította. Az állást csak 1914-ben foglalta el.

1908-ban a gyár vezetősége társszerződési egyezményt írt alá a *Biharmegyei Takarékpénztárral*, és 1914-ig *Krausz Béla és Tsa. Bt.* néven működött. Az 1908. évi termelés meghaladta a 1800 hl sört. A gyár sörkülönlegességei közé tartozott ebben az időszakban a „*Góliáth*”.¹² 1912-ben és 1913-ban az évi termelés 13 620 hl volt.¹³

1914. február 26-án *Nagyvárad Sörgyár Rt.-vé (Bierbrauerei Aktiengesellschaft)* alakult, és a *Biharmegyei Takarékpénztár* tulajdonába ment át. Tárgya a „*Krausz Béla és Tsa. Bt.*” tulajdonában lévő sörgyár megvétele, és ezen gyár révén sör, maláta és mellékcikkek gyártása és eladása, a Monarchia keleti részén a sör-*ipar fejlesztése volt. Alaptőkéje ekkor 200 000 korona. A gyár ügyvezető-, kereskedelmi és műszaki igazgatóját, Friedmann Hermann-t, Havas Mór, a Biharmegyei Takarékpénztár igazgatója nevezte ki, helyettesévé Sefolga Vilmost bízták meg.*¹⁴

1915-ben a gyárban csak 9810 hl sört termeltek. A termelési visszaesést az első világháború kitörése eredményezte.

Az ipartelep 1916-ban a budapesti *Hazai Bank Rt.* tulajdonába került, és 1922-ig működött ennek felügyelete alatt. Annak ellenére, hogy válságos időszakok uralkodtak, az új befektetőnek sikerült nagyobb termelést biztosítania. Így 1916-ban az ipartelepen 13 100 hl sört állítottak elő.¹⁵

Az 1917. november 19-én tartott rendes évi közgyűlésen az alapszabályok a következőképpen módosultak: a társaság tárgya és célja a Nagyvárad város tözsomszedságában, Várad-Szöllős község területén fekvő sörgyár révén sör, maláta és mellékcikkek, valamint jég gyártása, vétele és eladása; vendéglők és szállodák kibérlése, megvétele, működtetése vagy bérbeadása; szeszes italok, ecet vagy ezen gyártási körbe tartozó termékek előállítás, gyártása és ugyanezen termékek, valamint különféle borok vétele és nagybani árusítása; gazdaságok, birtokok kibérlése, üzemben tartása és ezekkel kapcsolatban állattenyésztés és állathizlalási üzem folytatása; minden, a fentebb felsorolt üzletágakkal kapcsolatos kereskedelmi üzlet folytatása.¹⁶

1918. május 14-én a *Nagyvárad Sörgyár Rt.* alaptőkéje 500 000 korona volt.

Az 1920. április 24-ei évi soros közgyűlésen igazgatóvá választották Friedmann Hermann kereskedelmi és műszaki igazgatót, nagyváradí lakost és dr. Rapoch Jenő bankigazgatót, budapesti lakost. Az alaptőke ekkor 1 500 000 korona volt.¹⁷

¹¹ FEHÉR 1933–1937. 278.

¹² POPESCU 1995. 34.

¹³ POPESCU 1995. 35.

¹⁴ OL-BI. Törvényszéki iratok. Szociális cégek. VI., 267.

¹⁵ POPESCU 1995. 35.

¹⁶ OL-BI. i. m. VII., 135.

¹⁷ OL-BI. i. m. 137

Az 1921. november 30-án megtartott évi soros közgyűlésen igazgatónvá választották dr. Coriolan Bucico-t, Nagyvárad polgármesterét, és Cornel Bejan-t, Bihar megye alprefektusát.

A nagyváradai sörgyár hatalmas és korszerű iparvállalattá történő fellendülése 1922-ben kezdődött, amikor a részvények egy részét a *Kolozsvári Takarékpénztár* szerezte meg, a másik részét – a tranzakciót Friedmann Hermann létesítette¹⁸ – a kőbányai „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. vette meg. Az 1922. szeptember 28-ai évi rendes közgyűlésen igazgatónvá választották Bocsánczi László vezérigazgató és dr. Szántó Zoltán igazgató kolozsvári, valamint dr. Demetriu Mangra ügyvéd, Ioan Cherciu ipari felügyelő, Horváth Árpád bankigazgató nagyváradai lakosokat. Az 1922. december 20-ai rendkívüli közgyűlésen az 1 500 000 korona alaptőkét átszámolták. Ezen összeg megfelelő értéke 750 000 lej, amit az igazgatói tanács javaslatára 7 000 000 lejre emeltek.

Kőbányai mintára megkezdődik egy hatalmas, korszerű gépekkel ellátott sörgyár létesítése. A bejárati kaputól (1. kép) jobbra felépül az irodaház épülete (2. kép) és a bejárati porta. A portától balra a főzőház épülete létesül. A cél szentesítése ügyében a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. áttelepíti Nagyváradra az egyik kőbányai gyárat. A főzőház három kazánja (3. kép) és szűrőberendezése (4. kép) a müncheni *Göggel & Sohn* cég gyártmánya 1910-ből.¹⁹ Dreherék országos méretűvé fejlesztik a gyárat, elérvén azt, hogy Románia egyik legnagyobb telepe legyen.

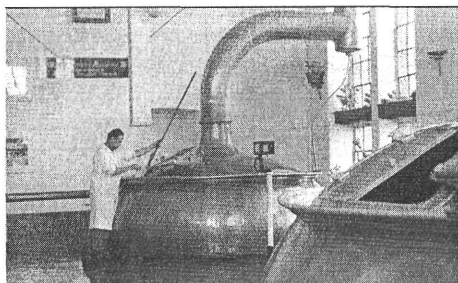
1. kép. A bejárati kapu.
Mögötte, balra a főzőház épülete

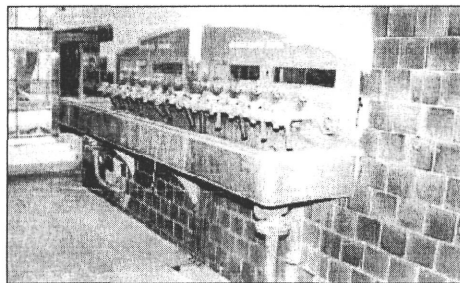
2. kép. Az irodaház épülete

¹⁸ FEHÉR 1933–1937. 278.

¹⁹ A Nagyváradai Sör- és Malátagyár Rt. levéltára.

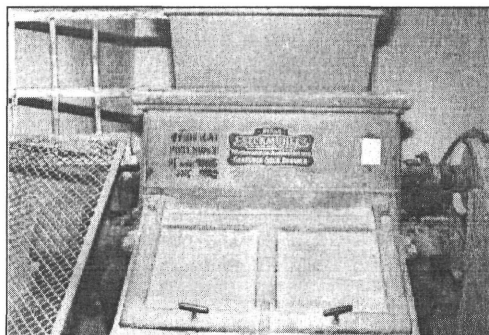
3. kép. A főzőház két kazánja

4. kép. Szűrőberendezés a főzőházban

Az 1923. március 5-ei rendkívüli közgyűlésen a vezetőség módosította az intézmény elnevezését: „Dreher-Haggenmacher” Sörgyár Rt. Az igazgatói tisztelet a következő személyek töltötték be: Teodor Mihali, Aurel Lazár (az 1918-as egyesülés egyik mentora), Dreher Jenő (a vállalkozás atyjának, Dreher Antalnak a dédunokája) és Haggenmacher Oszkár.²⁰ Ugyancsak 1923-ban, a „Dreher-Haggenmacher” Sörgyár Rt. bérbbe vette az újaradi sörgyárat, báró Nopcsa Elekné vállalkozását.²¹

A kezdeti nehézségek sikeres leküzdése után a termelés 1924 áprilisában kezdődött meg. A sörgyár alaptőkéje ekkor 30 000 000 lej – az összeget az 1924. október 11-ei rendes közgyűlésen szavazták meg –, termelőképessége évi 200 000 hl volt.²² E teljesítményhez hozzájárulhatott a dresdai Seck fivérek malomipari berendezéseket és gépeket gyártó vállalatától (*Mühlenbauanstalt und Maschinenfabrik worm Gebrüder Seck, Dresden*) beszerzett és üzembe helyezett malátaörlőgép is (5. kép). Ezzel a termelőképességgel a „Dreher-Haggenmacher” Sörgyár Rt. Románia első öt sörgyára közé volt sorolható. A vezetőség Diamandstein Mihály tisztviselőt bízta meg a gyár termékeinek országos terjesztésével.²³

5. kép. Seck-féle malátaörlőgép

²⁰ OL-BI. i. m. IX. 327.

²¹ MÓZES 1988. 33.

²² ÁRVAY 1941. 134.

²³ FEHÉR 1933–1937. 277.

1925-ben odaadó munkájának gyümölcseként Friedmann Hermann-t a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. romániai vezérigazgatójává nevezték ki. E munkája mellett a nagyváradai közgazdasági és közéletben is sikeres tevékenységet fejtett ki: a *Sörgyárosok Egyesületének* alelnöke, a *Gyárosok Országos Egyesületének* elnöke, valamint a „*Makabea*” sportegyesület és az *Utazók Egyesületének* díszelnöke beosztásban. Számos jótékonyági tevékenységet kezdeményezett és támogatott.²⁴

1926- és 1927-ben már több mint 50 000 hl volt a termelés.²⁵ Termelőképességét figyelembe véve a gyár hivatva volt Partiumot és az egész Erdélyt, a fogyasztók legteltesebb megelégedésére, a legkitűnőbb sörrel ellátni. E célkitűzést nagyban elősegítette az, hogy saját maláta- és jéggyárral rendelkezett.

1930-ban a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. megvásárolta az újaradi sörgyárat, amit – mint már szóltunk róla – 1923-tól bérelt. Az 1929–1933 között bekövetkezett súlyos gazdasági és pénzügyi válság, valamint az iparvállalatokra nehezítő adók és közterhek miatt az újaradi sörgyár bezárta kapuit. Így 1931 novemberétől csak a nagyváradai telepen folytatódott a termelés.

Helyi viszonylatban a válság végét jelezte az, hogy 1932-ben a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. termékei elárasztották a bukaresti piacot is – Diamandstein Mihály terjesztési munkájának legnagyobb eredménye²⁶ –, és rövid időn belül a fogyasztók kedvencévé váltak. Érdemes megemlíteni, hogy ekkor Bukarestben számos, a nagyváradai sörgyárnál nagyobb kapacitású sörgyár működött. A bukaresti „*Luther*” és „*Bragadiru*” sörgyár már 1898-tól mesterségesen hűtött raktárhelyiségekkel is rendelkezett.²⁷ Szintén 1932-ben, augusztusban, az ipar és kereskedelem terén szerzett érdemei elismerésül, a király a „*Meritul Comercial*” I. osztályú érdemkeresztel tüntette ki Friedmann Hermann-t.²⁸

Friedmann Hermann 1935 őszén bekövetkezett halála után a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. vezetőjévé Diamandstein Mihályt nevezték ki. Vezérigazgatói elődjéhez hasonlóan, Diamandstein jelentős szerepet töltött be Nagyvárad kulturális és jótékonyági intézményeinek megsegítésében.²⁹

1937-ben a gyárban 37 000 hl sört főztek.³⁰

1940 és 1944 között, amikor területileg és gazdaságilag Erdély az anyaországhoz tartozott, a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. alaptőkeként 1941. április 25-én 1 500 000 pengőt számolt. Az alaptőke növekedése azzal magyarázható, hogy a második világháború idején a sör a keresett termékek kategóriájába tartozott a német piacon. Ebben az időszakban Nagyváradon, a Bémer-tér 3. szám alatt mű-

²⁴ FEHÉR 193–1937. 278.

²⁵ BORCEA–GORUN 1995. 230.

²⁶ FEHÉR 1933–1937. 277.

²⁷ CSETRI–JENEI 1997. 368.

²⁸ FEHÉR 1933–1937. 278.

²⁹ FEHÉR 1933–1937. 277.

³⁰ POPESCU 1995. 35.

ködött Arz Károlyné Jakabffy Vilma *Dreher Sörözője és Étterme*, amely olcsó menüket, hidegteleket és frissen csapolt „Dreher” söröket kínált a vendégeknek. A plakátokon feltüntetett reklámszöveg szerint a fogyasztók figyelmét arra hívták fel, hogy mindenütt csak a „Dreher-Haggenmacher” Nagyvárad-i Sörgyár Rt. kiváló minőségű söreit kérje. A gyár sörkülönlegességei közé tartozott ekkor a „Szent György” és „Szent László” világos sör, valamint a „Bak” duplamalátás barna sör.³¹

1946. május 3-án az újaradi telepen, 15 év szüneteltetés után beindult a maláta- és jégtermelés.³²

1947-ben a cég 40 500 000 lej alaptőkéjét 2 000 000 000 lejre értékelték fel.

A XX. század második felének hajnalán, amikor a vállalat felvette a „Munca” nevet,³³ a sör, maláta, valamint különféle szeszes és üdítőitalok előállítására, a jég, a szikvíz és édesség gyártása került előtérbe. A termelési és értékesítési tevékenységekhez hozzátartozott néhány étterem és szálloda bérlése és működtetése. Ezen időszakhoz fűződött még a „București” és „Porter” márkájú sörök gyártása is.³⁴

1972-ben a sörgyárat összevonták a nagyvárad-i Szesz- és Élesztőgyárral. Közös működésük alatt a vállalkozás a Nagyvárad-i Sör-, Szesz- és Élesztőgyár nevet viselte. Ekkor gyártott sörmárkái között említést érdemel a „Bihor”, „Bucegi”, „Carpați”, „Felix”, „Hipoglucidică”, „Iadolina”, „Sport”, „Stăncuța” és a „Valea Prahovei” (6. kép).³⁵

6. kép. Nagyvárad-i sörmárkák üvegcímkéi

Románia utóbbi években megindult gazdasági átalakulása a Nagyvárad-i Sörgyár életében is döntő szerepet játszott. A korábbi gazdasági mechanizmust, mely a terveződékes rendszeren alapult, egyre jobban felváltotta a piacgazdálkodás. A sörgyár részvénytársasággá alakult, új nevet vett fel: Nagyvárad-i Sör- és Maláta-

³¹ POPESCU 1995. 35.

³² OL-BI. i. m. XII. 346.

³³ POPESCU 1995. 35.

³⁴ POPESCU 1995. 35.

³⁵ POPESCU 1995. 35.

gyár Rt. A társaság nem váltotta be a hozzá fűzött reményt, miszerint a minőségi sörgyártást helyezi előtérbe úgy, ahogyan azt a nagyváradiak – ismervén a gyár hagyományát – elvárták volna. Az ekkor gyártott, ám gyenge minőségű sörök között díszes helye van a „*Favorit*” és „*Crișana*” márkának.

Az 1999. március 25-ei árverésen az *Állami Tulajdonalap (Fondul Proprietății de Stat)* eladta a sörgyárba fektetett részvényeit. A nagyváradi *Evro Impex Kft.* 4 milliárd lejért megvásárolta a gyár részvényeinek 39%-át. A győztes cég, a *Romexa Rt.*, 3 évre kiterjedően vállalta a sörgyár tárgyának megtartását, továbbá egy csokoládétermékek gyártására hasznos berendezés üzembe helyezését.³⁶ Jól megfontolt gazdasági célból az új tulajdonos mégsem építette be a korszerű technológiát. 1999 őszén a *Nagyváradi Sör- és Malátagyár Rt.* bezárta kapuit. A 2000. év elején lebontották, helyére felépítették a *Lotus Market* bevásárló- és szórakoztató központot.

Mint érdekesség, megemlítjük, hogy 1943-ban a nagyváradi „*Grafika*” Nyomda kiadta a „*Dreher-Haggenmacher*” Sörgyár Rt. XVII. sörzsebnaptárát.³⁷ A várad-szőlősi sörgyártelep fényképén kívül információkat és táblázatokat tartalmaz: nagyváradi és budapesti intézmények telefonszámát, vasúti menetrendet, postai díjszabásokat, kalóriatáblázatot, kulcsszám-táblázatot kamatszámításhoz, gépjárművek nemzetközi jelzéseit, forgalmi táblákat, fajsúly-táblázatot, a főbb mértékegységeket, az idegen pénz-nemek megnevezését, adatokat a Föld lakosainak számáról és legnagyobb városairól, a budapesti külképviseletek és útlevélosztályainak címét. Megtalálható még a budapesti Hungaria, Ritz és Nemzeti szálloda fényképe, címe és telefonszáma.

Egy cég által megrendelt nyomtatványról lévén szó nem hiányozhatnak a reklámoldalak (7. kép): „Ha estélyt rendez, lakomát tart, zsúrt ad, bankettet rendez és jó hangulatot akar, nem hiányozhatnak a »*Dreher-Haggenmacher*« *Nagyváradi Sörgyár Rt.* sörkülönlegességei!”; „Közismert sörmárkáink: *Szent György, Gazda, Kupa, Komló-Gyöngye* világos sörök; *Szent László, Őszi világos* extra speciál; *Turul, Herkules, Komló-Gyöngye* barna sörök; *Bak*, magas tápértékű duplamaláta”.

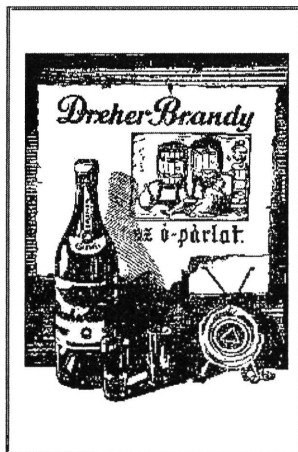
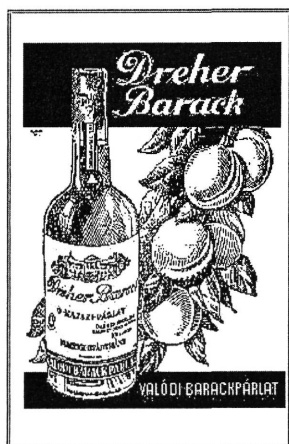
A sörzsebnaptárát lapozgatva nem kerülheti el a figyelmet a sörpincehőmérő és dr. K. von Noorden berlini professzor, valamint dr. H. Solomon megállapítása szerinti sörtápérték-táblázat. Hasonló érdekességgel bírnak a rövid reklámszövegek:

A Dreher-Haggenmacher sör minősége utolérhetetlen!
A Dreher-Haggenmacher sör vitamintartalmú, erősít és táplál!
A Dreher-Haggenmacher sötét sör folyékony kenyér!
A Dreher-Haggenmacher sör finom, ízletes, zamatos!
A Dreher-Haggenmacher barna sör erőt ad!
A Dreher-Haggenmacher sör a legnemesebb ital!
A Dreher-Haggenmacher sörök a legtöbb vitamint tartalmazzák!

³⁶ Jurnal Bihorean, 1999. 1598. sz. 3.

³⁷ Sörzsebnaptár az 1943. évre. Nagyvárad.

Követeljen mindenütt *Dreher-Haggenmacher* sört!
A *Dreher-Haggenmacher* sör üdít, táplál, erősít!
Ha melege van, kérjen *Dreher-Haggenmacher* sört!
A *Dreher-Haggenmacher* sör zamatos, ízletes, utolérhetetlen!
A *Dreher-Haggenmacher* „*Bak*” a legjobb tápsör!
Ősszel *Dreher-Haggenmacher* „*Őszi*” sört kérjen!
„*Kupa*” sör zamatos ízletes!
A *Dreher-Haggenmacher* „*Komló-Gyöngye*” üdítő ital!
A *Dreher-Haggenmacher* „*Bak*” sör, folyékony kenyér!

7. kép. Dreher-féle italok és édességek reklámozása a sörzsebnaptár oldalain

A miniágenda utolsó írott oldalán a következő reklámszöveg van: „Rendszeres sörivás hosszú életet biztosít. Mindig nagyvárad *Dreher-Haggenmacher* sört igyunk! Minőségben vezet!” és egy versszakasz:

„Száz évig él a sör barátja,
Betegség, kórság soh'se bántja,
S ki sörrel él, – akármit is tegyen, –
Baj soh'sem éri! Úgy legyen!”

Több mint száz év telt el azóta, hogy Nagyváradon az első sörházból a fogyasztók asztalára került a sör, mint szomjat oltó, frissítő, vitamindús, természetes italféleség.³⁸ Időközben számos fejlődésen, változáson ment át a sörszaki.

³⁸ RÓZSÁS-HÁNCSS 1992.

Környezetünkben sok minden megváltozott, csak egy maradt a régi: a sör. Talán valamikor életre kel még a nagyváradai sörgyártás.

IRODALOM

ÁRVAY 1941

Árvay J.: A magyar ipar. Budapest, 1941.

BEREND-SZUHAY 1978

Berend T. I. – Szuhay M.: A tőkés gazdaság története Magyarországon (1848–1944). 3. kiad. Budapest, 1978.

BORCEA-GORUN 1995

Borcea, L. – Gorun, G.: Nagyvárad monográfiája. Nagyvárad, 1995.

BOROVSKY 1901

Borovszky S.: Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad enciklopédiája. Budapest, 1901.

CSETRI-JENEI 1997

Csetri E. – Jenei D.: Technikatörténeti kronológia. Kolozsvár, 1997.

FEHÉR 1933–1937

Fehér D.: Bihar–Biharmegye. Oradea–Nagyvárad kultúrtörténete és őregdiákjainak emlékkönyve. Nagyvárad, 1933–1937.

FLEISZ 1997

Fleisz J.: Város kinek nem látni mását – Nagyvárad a dualizmus korában. Nagyvárad, 1997.

MÓZES 1988

Az erdélyi-bánáti nagyipari fejlődés főbb bekapcsolódási szektorai (1867–1880). In: Magyar Történelmi Tanulmányok. XXI. Debrecen, 1988.

POPESCU 1995

Popescu, T.: Brauerei–Verzeichnis (Rumänien). 5. kiad. Fürth-Essen, 1995.

RÓZSAHEGYI-WAJAND 1995

Rózsahegy M. – Wajand J.: Kémia itt, kémia ott, kémia mindenhol! Érdekeségek a kémia tanításához. Budapest, 1995.

RÓZSÁS-HÁNCSS 1992

Rózsás J. – Háncs L.: A serfőzdétől a sörgyárig... A Kanizsai Sörgyár centenáriumi évkönyve, 1892–1992. Zalaegerszeg, 1992.

SÁNDOR 1954

Sándor V.: Nagyipari fejlődés Magyarországon (1867–1900). Budapest, 1954.

The „Beer factory Nagyvárad–Szöllős”

– Ronald Hocchauser –

Resüme

- after 1850 – in Szöllős, actually in the neighbouring Nufărul of the city Nagyvárad (Oradea), a factory is established, starting this way the industrial production of beer;
- 1870 – a building is built, being initially designed for malt manufacturing;
- 1875–1895 – after the factory goes under the *Wienn Bank*'s property it brakes down;
- 1899 – reorganization of the factory under the name of „*Löwy Ignác Beer Factory*” from Nagyvárad–Szöllős;
- end of XIX-th century – the presence of the beer produced by the „*Dreher-Haggenmacher*” company is felt on the market;
– the factory expands with a new area designed for ice manufacturing;
- 1902 – the factory changes its owner, in the person of Krausz Béla;
- 1908–1914 – is the period when the factory allies with the *Economy House* of county Bihor;
- 1914,
February 26 – takes place the transformation with in the shareholders company, under the name of „*Nagyvárad Beer Factory*”. Friedmann Hermann is chosen as general manager;
- 1916 – in the middle of world conflagration, the shares of the company are taken over by the *Local Bank* of Budapest;
- after 1918 – after the First World War the shares of the company are bought by the „*Dreher-Haggenmacher*” factory from Kőbánya-Budapest and the *House of Economy* from Kolozsvár (Cluj-Napoca);
- 1923, March 5 – the company exchanges its name for „*Dreher-Haggenmacher Beer Factory*”;
– the company also rents the Újarad (Aradu Nou) beer factory;
- 1929–1933 – in full economical crisis, the „*Dreher-Haggenmacher*” company buys the aradean factory, owned by baroness Nopcsa, the widow of baron Nopcsa Elek;
- 1932 – the „*Dreher-Haggenmacher*” beer brakes fast into the market of Bucharest;

- 1948–1952 – the nationalization (1948 June 11) as well as the money reform (1952 January 28), will leave its marks on the activity of the factory;
- after 1952 – during the years of communism the factory proposes as object of activity; manufacturing of beer, malt, different alcoholic drinks, carbonized water and ice;
- the field of activity grows with renting and keeping in function of some units with restaurant and hotel profile;
- after 1989 – the company changes it's name into „*S. C Bere-Malt S.A*”;
- in 1999, – The *State Property Found* sells 39% of the „*S. C Bere-Malt S.A*”
- March 25 's shares to *Evro Impex S.R.L.*, for 4 billion lei;

Hochhauser Ronald
Muzeul Tatrii Crisurilor
410646 Oradea
Bulevardul Dacia 1-3.
Romania
E-mail: hronald@mailbox.hu